

תורת בתן

פנינים מספר
"להורות נתן" על התורה

שש שנים ברציפות - כדי
שתדע שהשביעית היא קודש

וַיֹּאמֶר בְּרִמְכָּךְ וְאַסְפַּתְּ אֶת תְּבוּאָתָהּ וּבִשְׁנֶה הַשְּׁבִיעִית שָׁבַת שְׂבָתוֹן יִהְיֶה לְאַרְצְךָ שְׁבַת לַה' (כה, ג-ד).

ל"ה עפ"מ ש"כ האוה"ח ז"ל דאף בדרך הטבע אמרו שיש לזרוע שונה ולהוביר שנה, מ"מ אמר הקב"ה שש שנים תזרע בזה אחר זה ואעפ"כ ואספת תבואתה בשלימות, כי יצו ה' את הברכה בארץ הקדושה שלא כדרך הטבע. ועיין קע"ז בחת"ס.

והנה מזה ווכל ללמוד כי ענין שביתת השמיטה אינו לטובת האדמה שהיא תיחזק אלא ושביתה הארץ שבת לה' לשם שמים ידוקא, שהרי תיכנס שטבע ארץ הקדושה שהתאבדו גדלה שלא מטבע ואין צורך להרביץ במזל שש שנים. וז"ש שש שנים תזרע שדך וגו' ואספת תביאותה, ומזה תלמוד כי בשנה השביעית וגו' יהי' לארץ שבת לה', שישובו רז לשם שמים, דאם משום טובת הארץ אין צורך לשבות כלל.

האם מצוה למימני גם השנים או רק השמיטין

וּסְפֶרֶת לְךָ שִׁבְעַת שָׁבוּת שְׁנִים שִׁבְעַת שָׁבוּת שְׁנִים שִׁבְעַת שָׁבוּת שְׁנִים (כה, ח).

ברמב"ם ה' שמיטין ויובלות (פרק י"ה"א) כתב דמצוה לספור שבע

דבר בעתו

שמהלכים ומזמרים את הניגון, ואמרו להם ששלושה זקנים הללו הם אברהם יצחק ויעקב, והם באים להזהיר ולעורר על הגזירות העתידות להתרחש באיזור הזה בעוד זמן קצר, ורבי שמעון הגדול התפלל שלא יראה את הגזירות, ואכן הוא הסתלק לבית עולמו שלשה ימים לפני בואם של הרוצחים.

מקום הרצח הראשון היה העיר שפייער [דבר זה מוזכר בקבוצה לתשעה באב "ואקונן מר עלי הרוגי אשפירא"] וזה היה ביום ח' אייר תתנ"ו, ורצחו יהודים רבים, ועד היום אומרים קינה זו. משם המשיכו הרוצחים לעיר וורמייזא ["קהל וורמייזא בחונה נכורה, גאנוי ארץ ונקי שטרה"]. פעמים גם אנשי ורמייזא למסור את נפשם על קדושת שמו יתברך, בפעם הראשונה ביום כ"ג אייר, ובפעם השנייה בראשית חודש סיון, והשלימו גם כולם באהבה. היו חלק מהיהודים שלא עמדו בנסיון ונאלצו להשתמד רח"ל, אבל עשרות אלפים מאחינו בני ישראל לא המירו את דתם ולא כפרו באמונתו יתברך, ונהרגו על קידוש השם. היו גם משפחות שהרגו אחד את השני כדי שלא לבוא לידי נסיון [הראשונים כתבו שאסור להרוג את חברו בשביל לא לבוא לידי נסיון].

בורמיזא הרגו שמונה מאות יהודים, ובשפירי הרגו רק עשרה יהודים, כי באמצע הגיע המלך וצויה לחיילים שילכו לעיר אתרת. במשך כל הדורות קדמונים אירעו בעיר ורומיזא הרבה גזירות עלילות. ומובא בשם קדמונים שאמרו, דזהו הטעם שבעיר ורומיזא יש הרבה גזרות, כי בשעת חורבן בית המקדש הראשון ברחו היהודים לורמיזא וקיבלו את הערלים בכבוד גדול, וכשקרא עזרא הסופר להיהודים עלות ולבוא לירושלים, אמרו יהודי ורומיזא, אתם לכו לירושלים גדולה ואנחנו נשאר כאן בירושלם הקטנה, ומכילן שבימי בית שני רצו לחזור לירושלים. נתחדשו בן פעם עליהם הגזירות רח"ל.

יפה נדרשת

תחול על דבר ריק כי אם על יש מיש, וכמו שכתב ה"ה"ק על הפסוק
 מה יש ליכי בבית, ואין הקב"ה עושה נס ליתן ברכה אלא כמה שיש
 בזה בעולם, ולפי האוצר הזה חנוכה השאמר מעט שמן בנרם ארבע
 ימים, ובס' אפקי' יהודה כתב דזה נאמר דוקא בברכת
 הנביא, אבל ברכת ה' יכולה לחול גם על אין, אולם באמת ברמב"ן
 (פ' תרומה ה"ב כ"ד) כתב כדברי ה"ה"ק והוא אף בברכה ה' עי"ש, וא"כ
 שפיר יאמרו, למה לא נזרע עליו נאסוך את תבואתנו ואף ספיחים אסור,
 אלא מה באכלו בשנה השביעית, וכן ידלל אצל הברכה על אין, וזה

המשך בעמוד הבא

שיח מזהר"ו

פנינים מספר
"נשיחות מלוח מלכה"

הגה"ק רבינו יעקב מליסא זי"ע
בעמח"ס חוות דעת - כ"ה אייר תקצ"ב

יחזקאל ספרים רבים בכל מקצועות התורה, ובתוכם ספריו המפורסמים (תנכיים) המטפס' בשולחן ערוך חושן משפט, "חות דעת" בשולחן ערוך יורה דעה, "תורת גיטין" בהלכות גיטין, היה בנו של הגאון רבי עקיבא משה ז"ל שהיה בנו של רבי נתן מבראד ז"ל שהיה בנו של הגה"ק החכם צבי ז"ל. חידוש גדול הוא, שהחות דעת מביא כמה פעמים בספריו את זקנו החכם צבי, אולם אין הוא מזכיר שם מקום שהוא מצאצאי, והנה תיבן שהטעם הוא, דהנה תתיב בפרשתן (בבבקות) (ש"ה) וזכרתי את בירתי יעקב ואף את בירתי יצחק ואף את בירתי אברהם אזכור והלאה וכו'. ובשלהי הקדוש תמה מה שיכתיב פסוק זה, התכוחות, ודלאורייה וי פסוק של ברכה, ומתוך, בדבדולי זכות אבות הוא ברך גדול וחשוב, הוא אמן ומשועבד לך גדול החסידים כ"ו ביוקא, דהיינו כשמחזיקין מנהג אבותיהם בידים, אבל אם אינם מחזיקים במנהג אבותיהם, אז לפעמים יכול גם לגרוע ח"ו, שיטנה יבועה גדולה לכלפי הצאצאים. הרי הלא לכלל חסידים מעשיהם הטובים של אבותיהם הגדולים, ולא למדתם מהם. וע"כ פסוקים זה הוא גם המתכונות, כי זוהי תביעה גדולה כלפי בני ישראל שהלכו בקרי, שהרי הלא לכלל חסידים הקדושים לאהבה ללויאה את אלקינו, וגם מצונו בימות (אסא) לא יתיב בר ארור לשלם לכל עבד עובדא דארור. ויתכן תכנן שהחות דעת מחמט עונותיו מה מתיירא ששמו רחוק הוא מדרכי אבותיו, וזה השמט שהוא מצאצאי הגאונים הנ"ל, כי חשש שמא יקול לו מה שהוא מתיירא אחרת.

אחד מחיבוריו החשובים הוא "סידור דרך החיים", שהוא ליקוט מחיבורי הראשונים והאחרונים בעיקרם בהלכות תפילה. ונתקיים באופן מלאים מה שאמרו שהתורה נמשלה לדבש וחלב, (שיר) (א) דבש וחלב תחת לשונך, דנהה תהלה נעשה מנוף הכתרית עצמה, כאמור ז"ל (ו טו) דם נעבר ונעשה חלב, אבל הדבש נעשה שיהיהו מלקטות את הצוף בשפירושו, היא הורה את הצוף על שגשגה ממנו חלות דבש, אבל הדבורה עצמה היא מניכס מאומה בדבש, כדאיתא בבכורות (ה) מפני מה אמרו דבש דבורים מותר מפני ששומכסיות אותו לגופן ואין כמנוח אותו מגופן [דאל"ף] אסור לאכול משוהי בא מדרב טמא]. כמו כן בתורה הקודשה מצוינו ש"לוקם, אחד בבחינת חלב שהוא מחדש עצמו, ואחד בבחינת דבש שהוא מלקט מאחריו. והנה החות דעת על אף שהיה בבחינת חלב, ששהיה כתב וחזיר חיבורים גדולים כאמור, מכל מקום היה גם בבחינת דבש וזכה ליקוטי הדרה.

ויבט בהקדמה, כי לעת זקנותו שאין לו שום זכות "ובמה יתרצה עבד אל אדונו, ובחבריו אשר חברתי אל ידעתי אם כוונתי באמת להלכה, וגם יתפיל אם לא יתערב בהם כוונות בלתי רצויות".
 וכן כתב הלכות יתתאלי, שהם שראוהו הערוך לפני המהפלגים, שאם שכחו יעלה יובא או ותן ברכה וכדומה, שיידעו שם צריכים לעשות. וע"ז כתב את הסיפור מעוין לזאת ההלכה, כדי לזכרת את הדברים "ויזכרת שבהם מעוין עוין יכופר עוון יעקב, וברכתו ידביקם יסמיני בימין צדקתו ונושעתי". אברים אלו כתב בעת זקנותו, אחרי שזכה לחבר ספרים שנתקבלו בשמחה ובחביבה בקרב הלוזמים ככל תפוצות ישראל, וספריהם אמני יסוד הלוזמים ש"עו"י ו"ד"ח"ו". ואפס"כ יחשאל, שמהו שאל כיוון ההלכה באמת, וע"כ כתב וליטע שגביל יזכיר הרבים, וזה היה חלקו של עמלו.

הנהגה לזכות את הרבים ע"י חיבורים השווים לכל נפש הוא דבר גדול ואחד - וראיתי מובא מהר"ר יצחק ז"ל בן הגאון המפורסם רבי חיים מוואלוז'ין וראיתי שכתב על אביו, שבכל יום היה אומר כמה שיעורים ומהכלכל ובעיון לפי התלמידים, וגם היה אומר שיעור בחומש ורש"י ופסוקים ותפילות ושחרית לפני הבעל' בתים, וכותב בנו, שהשיעור שלמד בחומש ורש"י היה חשוב אצל אביו יותר משאר השיעורים האחרים, כמעין, והפעם ראיתי היה טרוד מאד, אבל למד השיעורים האחרים, אבל היה השיעור בחומש לא ביטל, ולמד זאת גם בהיותו טרוד מאד, באמרו ששיעור עיון מבינים רק הלומדים והצורכים החריפים, אבל השיעור בחומש הוא שוה לכל נפש, וע"כ הוא נשים כחות עצומים בתגדת שיעור זה. כמו כן החוות דעת סבר שלזכות את הרבים הוא דבר גדול מאד, והוא חסיד סיודו זה יותר משאר החיבורים אשר, ושיעור זה הוא שוה לכל נפש, וע"כ הוא נשים כחות עצומים בתגדת שיעור זה. כמו כן החוות דעת סבר שלזכות את הרבים הוא דבר גדול מאד, והוא חסיד סיודו זה יותר משאר החיבורים אשר, ושיעור זה הוא שוה לכל נפש, וע"כ הוא נשים כחות עצומים בתגדת שיעור זה.

אמור החוות דעת היה דבוק מאוד ללימוד תורה לשמה באמת ללא שום פניות, ואף בצוואתו לבניו כתב להם, שילמדו בכל יום חומש משה, כי לימודים אלו לומדים תורה לשמה, כי בפלפולים בעלמא יכולים לבוא לידי גאות והתנשאות והוי שלא לשמה. גם כותב להם, שיאמרו בכל יום חמשה פרקי תהלים, כי זה עושים באמת ובתמים ללא פניות.

המשורר בעמוד הבא

גם השמיטה -

מעשה נסים שמותר וראוי להנות ממנו

קמי תאמרו מה נאכל בשנה השביעת הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו, וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשית את התבואה לשלוש השנים (כה, כ-כא).

ספר דברי שאול מהדורא תנינא להג"ר יוסף שאול ז"ל (פ' בהר) כתב
לפרש. על פי מה שכתב הטו"ז (או"ח סי' עת"ר סק"א) דברכת השם לא

גמ"חים הגוברים דמי חבר מהלולים - בירור חשש ריבית והשפעת ההתנאה שאין התשלום חובה גמורה

ע"ד שאמר כת"י ח'י, שיש חברות גמילות חסדים המלווים מעות לזקוקים, ולקוחים מהלולים מעות בתור דמי חבר, וכדי להנצל מאיסור רבית ואמירת הלולה, שאם לא ישלם מה שהתחייב ליתן לא יתבעו אותו אלא שמוכל מקום אינו עושה דבר הגון.

(א) הנה בס' מוחנה אפרים (ד"ר רבינו ס"י ח"י) דן לומר שאם הבטיחו ליתן רבית ואומרו אם ארצה אתן לך דמות עכ"ל, ברם מסיק שם ח"י "ואפשר לצדד עוד דהכא כולי עלמא מודו דהוי רבית קצוצה, דנותנת מוחלה לקיים דבריהם, ולסלק איסור רבית עשו כן, ולא עשו ולא כלום, וכן נראה יותר". הרי דמסיק דנראה יותר דהוי רבית קצוצה, ובאמת גנזון דידן גרע טפי, דכיון שהלוח נותן שטעקים חתומים להמלוה שהוא חברת הגמ"ח, ושטעקים הללו יש להם שוויות באפשר לקבל עליהם הלואה, נמצא דכבר נתן רבית, ואף אם לבסוף ביטל את השטעקים מכל מקום המלוה כבר הריח עליהם, שיכול לקבל עליו הלואה, וקבלת הלואה היא שוויות של ממוון, וכמו כן כשהלוח נתן הוראת קבע להבנק שישלמו להמלוה סכום מסוים בכל חודש, אף על גב שלבסוף יבטל את ההוראה, מ"מ יתכן שכבר הריח המלוה, דנראה דהבנק נותן הלואות להמלוה על יסוד הבטחת הוראת הקבע, או שהיה דמיון שאר יתרותיו ע"י שניתנו הוראת קבע, נמצא דהמלוה כבר קיבל רבית מן הלוח אף אם יבטל את ההוראה לבסוף. ובגדון דידן ודא דכונתו לקיים את הבטחתו ליתן מעותיו להמלוה, כי אינו רוצה לאבד את זכותו לקבל הלואה מהגמ"ח גם בעתיד, דאע"ג דבעלי הגמ"ח אומרים לו שהוא רשאי לחזור בו מהבטחתו, מכל מקום ודאי שיעדיפו להלוות למי שנותן להם ואינו חוזר בו.

(ב) ועוד דכיון דבעלי הגמ"ח אומרים לו שאם יחזור בו אינו עושה דבר הגון, נמצא שהם נותנים לו את ההלואה על סמך שהלוח יתן להם

המשך "שיח מוהר"ן"

הזכרנו לעיל שהוא כותב בהקדמה לסידור דרך החיים, שכיון שחשש שכתב חיבורים שאינם עיונים כהלכה, ע"כ כתב סידור זה. ברם יש להתפלל ממה שכתב בעוללה לבניו (ח"י) וז"ל "הנה כל החידושים שחידשתי בהלכות ואגדות, נראים לפי עניות דעתי אמיתיים, והגדתי לפני כמה לומדים מופלגים וקלסוס, ותבחרו הטוב בעיניכם לתת בו ראשית להדפיסו תחילה, ואולם גם אשר לא יראה לבסוף אינם תמונה מהספר, כי דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר". עכ"ל. וכן במקום אחר ראינו שחשש שגמ' חיבוריו אינם אמיתיים, וכאן כתב שלפי עניות דעתו שהם אמיתיים, ואפשר לומר, דהנה חותמו של הקב"ה אמת (שבת נה), והנה כמו שהקב"ה אין לו גבול וסוף, כך גם אמת אין לו גבול וסוף, ובכל אמת יש בו אמיתות עמוקה יותר. ולכן אפילו אם יאמר אחד שלמד לאמיתות של תורה, מכל מקום בודאי נשאר לו עדיין מקום להתגבר בו ולרדת יותר לאמיתות הדברים. וע"כ אמרו חז"ל (שבת כ) כל דין שדן דין אמת לאמיתו כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. וכאלוהי קשה, דאם היה דין אמת סגי בהכי, ומה שייך לאמיתו. והכוונה היא, דהנה ישנם כמה אופנים של אמת, ורק דין שדן דין אמת לאמיתו, שנועמיק ויורד לשורשם של דברים, הוא ראוי להיות שותף להקב"ה, שגם הקב"ה הוא אמת עד אין סוף. וע"כ יתכן שהחוות דעת ידע שחידושיהם אמיתיים ונכונים, וכן מכל מקום חשב שאם היה במדינה גדולה יותר, היה כותב יותר באמת לאמיתו.

החוות דעת היה בבידוד גדולה עם זקני הגה"ק רבינו עקיבא איגר ז"ע, פוזא וליסא הם שתי עיירות שאינן סמוכות זו לזו. באחד

המשך "יפה נדרשת"

אמר וצוית את ברכתי בשנה הששית ותחול הברכה על שי עכ"ד.

(א) ויש להעיר ממה שכתב בספר החיים להג"ר שלמה קלוגר ז"ל על שו"ע או"ח (סי ע"ה) להשיג על הטו"ז, דהנה הטעם דאין הברכה באה אלא כשיש מעט, הוא משום דאסור ליהנות ממעט נסים, ואם תהיה הברכה יש מאין א"כ יהא אסור ליהנות ממנה, אבל כשיש מעט אז הברכה משתלחת מעט מעט וראשון ראשון בטל. ולפ"ז תינתן אס הברכה באה לצורך אדם כגון אז דספר הוזה"ק דמיימי במעשה דאלישע, אז צריך להיות מעט, אבל לענין הדלקת נרות המנוורה שהוא צורך גבוה ואינו צורך הדיוט, לא שייך ביה לומר דאין נתנו ממעשה נסים. ולא היה צריך להשתתף מעט עי"ש. ולפי דרך זה נאמר, דגם בברכת השמיטה לא שייך לומר דאין נתנו ממעשה נסים, שהרי כל עיקר הסיבה שהוזקקו לנס הוא משום קיום מצוות הש"ת, דהא בדרך הטבע היה יכול לזרוע ולאסוף את התבואה ולא היה צריך לבוא לידי נס, והא דהוצרך לנס הוא רק משום שכן גזר הקב"ה שלא לזרוע ולא לאסוף, וא"כ ביה הוא שיהיה ממעשה נסים. דהא כבר רש"י תענית (כז) ד"ה אלא, דהא דאסור ליהנות ממעשה נסים הוא משום שאם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו עי"ש, וזה שייך רק היכי שלא הוכרח לבוא לידי נס מצד מצוה, אבל בשנת השמיטה שהוא מוכרח ליהנות

חק נתן

עניני הלכה
משולחניו של רבינו ז"ע

דמי חבר, וא"כ אף על גב דנתנו לו רשות לחזור בו, מכל מקום יתכן דיש להם שוויות עליו כיון שעשה דבר שאינו הגון, ונראה דכל היכא שיש לחבירו תרעומת עליו בדין, חייב לפייס את חבירו כדי שלא יהא עליו תרעומת. ומהא טעמא מצינו בכמה מקומות בגמרא דאין לו עליו אלא תרעומת - עיין בבא מציעא (נב א) ושם (ע ב) - והובא דין זה ברמב"ם ובשו"ע (עין רמב"ם פ"ט משכירות ה"ד ועוד), ולכאורה מה נפקא מינה בזה שיש לו עליו תרעומת. אלא דנראה, דכיון דחז"ל נתנו לו רשות להתרעם עליו ממילא חייב לפייסו כדי שלא יתרעמו עליו, ואולי הוא מגדוד ועשית הישר והטוב, דכתב הרמב"ן (פ' ואתחנן י"ח) שאי אפשר לחזיר בתורה כל מה שהוצרכו בדין דבר מציצא, ואפילו מה שאמרו ומתנו ותקוני הישוב, אבל אחרי שהזכיר מהם הרבה חזר לומר בדרך כלל שיעשה הישר והטוב בכל דבר, עד שיכנס בזה הפשרה ולפנים משורת הדין, וכגון מה שהזכיר בדין דבר מציצא, ואפילו מה שאמרו פרקו נאה ודיבורו בנחת עם הבריות, עד שיקרא בכל ענין תם וישר עכ"ל, ועיין טו"ז וי"ד (ס' רס"ד סק"ה) שאם עובר על שארית ישראל לא יעשו עולה, מותר לקרותו רשע עיין שם, ועיין בשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' קכ"ב) דעובר על שארית ישראל וגו' אין ליתן יד לפושעים לחזור בהן בלי פיוס עיין שם. ובנ"ד אף דנראה דאינו בגדר רשע כיון דהמלווים בעצמם נתנו לו רשות לחזור, מ"מ כיון דעכ"פ ברור שהם נותנין לו הלואה רק על סמך שיתן להם דמי חבר, והם מקיים ומצפים שלא יחזרו מהבטחתו ליתן את דמי חבר, ובשכ"ל כך עשו לו טובה שנתנו לו הלואה, נמצא שאם חוזר בו הרי הוא עושה דבר שאינו הגון וגורם שיחא מותר להתרעם עליו, וא"כ אין זו עצה הוגנת לחברות הגמ"ח, כיון שנתני זה גורם שהלוח עושה דבר שאינו הגון, ובכחאי גזונא גרע טפי מנזון המחנה אפרים ז"ל, דהתם רשאי לחזור מנתנית הרבית גם לכתחלה, אבל בנ"ד אינו מן הראוי שיחזור בו וי"ל דלכלי

המוכתבים כותב רבי עקיבא איגר "רבינו הגדול בעל חוות דעת", שנמנעתי מתלמיד חכם מנכדי החוות דעת ז"ע, שפעם היה הגרע"א עם החוות דעת בשבת בתפלה האדם עם הכנסת, והנה הגבאי קראו להגרע"א לעליית שלישי, באותו גזע ופל הגרע"א והתעלה, והחוות דעת נישא אל הגרע"א ולחש לו דבר מה באוזניו, ומיד קם הגרע"א ועלה לתורה, ולא בנל שחשב שהיה כאן מופת, אבל החוות דעת אמרו, שהוא ידע מיד מדוע התמוטט הגרע"א, כי הגרע"א הבין שהחוות דעת צריך לקבל עליית שלישי [לעילית שלישי היא החשובה ביותר, ובשו"ע י"ד (סי' ס"א) הביא שר"ת עלה בשלישי עי"ש], ומה שהיוס ראינו שמבכדים בעליית שלישי זה ע"פ קבלה מהרא"י"ל"ל לא הוא, וכשקראו לו לעליית שלישי, חשב שהיה כאן פגיעה בכבוד הרב מליסא, וע"כ נפל מתעלה, אמנם כשניגש אליו החוות דעת ולחש לו על אוננו, שלא בגלל שהגרע"א יתח חשבוט ממנו כיבדו אותו בשלישי, אלא משום שהגרע"א מכהן ברבנות בפוזא שהיא עיר גדולה יותר מליסא, וכשאמר לו בדברים אלו, נתיישרה דעתו של הגרע"א והתעורר.

הזכרנו מקודם את הגאון רבי חיים מוואלוז'ן ז"ע שהיה תלמיד הגאון מוילנא ז"ע - ונזכיר כאן עוד תלמיד אחד מתלמידי הגאון מוילנא ז"ע, והוא החסיד רבי לייב מטעלז' ז"ע. בס' עליות אליהו (עמוד ל"ז) הביא מעשה רב שאפשר ללמוד ממנו מוסר ממנו - וז"ל "פעם אחת לא לילולא החסיד המפורסם ר' לייב ז"ע מטעלז', על דבר הכנסת כלה לנישואי בתו, וכבואו לפני הגאון נ"ע, ושמוע כי בברכת המזון ענה

עלמא אסור.

(ג) ועל כן פשוט, דכדי לצאת מידי כל חשש יש לעשות היתר עיסקא, וכמו שכתבתי בתשובה בענין זה להרה"ג ר' יוחנן מאיר אלטובסקי שליט"א [עיין בתשובה הקודמת]. וכת"ה שליט"א אמר שיש הגנוניים מלעשות היתר עיסקא מחמת דברי הגר"א ז"ל שפקפק על זה, הנה מי שמלוה מעות בלי שום קבלת ריוח ואינו רוצה להשתמש בהיתר עיסקא, ודאי שקדוש יאמר לו, ומקיים מצות עשה של אם כסף תלוה בשלימות וכמו שכתב החפץ חיים ז"ל בס' אהבת חסד (עניני גמילות חסדים פט"ו), אבל כשרוצה לקבל ריוח על ידי תחבולות שונות, אלא שאינו רוצה לעשות היתר עיסקא, הרי הוא כמי שניסן מן הדוב ופוגע בארי, כי ענין היתר עיסקא נתקן על ידי גדולי עולם בדורות הקודמים - עיין ס' נחלת שבעה (סימן נ"ו) וס' חכמת אדם (ה' רבית כלל קמ"ה) וס' קצור שולחן ערוך (סי' ס"ז), ועיין שו"ת חתם סופר (ח"ר סי' מ"ה) ולקוטי שו"ת חת"ס (למנוח תשכ"ה סימן ע"ה) - וטוב לנו לסמוך על היתרם של הקדמונים ולא להמציא אופנים של היתרים מדעיתנו, כי הלכות רבית עמוקות מני ים ובקל אפשר לבוא ליד טעות. ובגוף הפקדון שהגר"א ז"ל פסק על היתר עיסקא, הנה בס' מעשה רב (סימן ק"ח) כתב בשם הגר"א כי "אין היתר ברווחים כלל רק בקניית שטר חוב", אבל לא הביא מקור דבר זה בתורתו של הגר"א ז"ל. ובביאור הגר"א יו"ד (סי' קס"ו) סק"א) חלק על דבריו של המחבר שם דבתחלת פקדון ולבסוף הלואה מותר - והוא היתר של מהר"ם וכמבואר בנחלת שבעה ה"ל - וכתב דאינו מותר אלא בנותן לו בעיסקא אבל הלואה אסור עיין שם, הרי דגם להגר"א ז"ל יש מציאות להיתר עיסקא. אלא דנראה דכונת הגר"א ז"ל לעיסקא המובארת בגמרא ובשו"ע (סי' קע"ז ס"ב), אבל לא בתוספת התנאים שהוסיפו האחרונים ז"ל. והיות והוא ענין עמוק ואין חזקו גרמא להעיק חקר אסתגר בזה.

(שו"ת להורות נתן חלק יא סימן צב)

הגאון אמר על סיום הברכה "עלום אל יחסרנו" כי הוא סיום הברכה, ויצוה החסיד מטעלז' תיכף לאסור את העגלה שלו, וישוב לביתו להזכיר לבני ביתו שיעלו אמן על הברכה הנ"ל, וכבואו יחידו כל בני ביתו לקראתו, כי מיהר לבוא, וכאשר שאלו אותו אם הצליח ה' דרכו והביא הכל, אז ענה להם, שייכנו השולחן מקודם ואז יגיד להם אשר הקרה ה' לפניו, ואשר הביא בידו לברכת הבית, והנה אחרי אכלם קודם ברכת המזון בישר להם ברוב עוז ושמוחה, כי הביא להם אמן בסיום הברכה "אל יחסרנו", אשר שמע מהגאון מוילנא, וע"כ לא יכול להתמחמה לכל פסיקו בני ביתו המאמינים עד באו, וזכרני ושיאני ביתו אם יתאחר עוד לא יפסיד" עכ"ל. וראים מזה כיצד היו נראים חסידים הראשונים.

ובעמדינו בענין זה יש לעורר על גודל שגב מעלת עניית אמן בכונה הראויה אחר המברכים - בש"ס שבת (קט"ז) כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן. והמהרה"ר באחידיש אגדה ז"ל פסק ממה שאמרו "שערי גן עדן" בלשון רבים, דהנה כל מצוה יש לה שער מיוחד בשמים, ואחד שמקיים מצות שבת פותחין לו שער מצות שבת, וכן בכל המצוות, אבל העונה אמן בכונה פותחין לו "שערי גן עדן, היינו כל השערים המצויים בשמים. והנה לכאורה עניית אמן הוא דבר פשוט, ואינו בא מחסרון כיס וכדומה, ואעפ"כ מקבלים עליו שכן גדול. ואשריהם אלו הנוהרים בעניית אמן, שמתברכים בכל מילי דמיטב, וכבר הארכנו במקום אחר לספר מעשה רב מהרה"ק בעל הלבושים ז"ע עם רבו רבינו אברהם אבובי ז"ע [ראה מש"כ בערכו של הלבוש ביום ג' אדר ואכמ"ל].

מפני עוברי עבירה וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל, אז יוכלו לגזור למגדר מילתא, ועל כן בשביעית שהברכה תבוא בשנה הששית, אבל אם הברכה תחול באה בשביעית על ידי ספיחין העולים מאיליהם, כי אז לא היו יכולים חכמים לגזור ולאסור את הספיחין, כי אז תקשי באמת דמה נאכל בשנה השביעית.

(ג) ועל פי זה יש מקום ליישב מה שיש להקשות, דאין אסור חכמים ספיחין בשביעית, אלא כתב הטו"ז (א"ר סי' תפ"ח סק"ה) דדבר המפורש בתורה להיתר אין לא ביד חכמים לאסור וא"כ כיון דמפורש בתורה והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, הרי מפורש דפירות הגדלים בשביעית מותרין באכילה, וא"כ איה היה כח ביד חכמים לאסור ספיחין. ברם להנ"ל יתחא, דמהא דחזוין שהקב"ה הבטיח לצוות את ברכתו בשנה הששית, ולא הבטיחו לשלוח ברכה על ידי גידול ספיחין בשנה השביעית, בזה גילה לנו רחמנא שאם יראו חכמים צורך לגזור על הספיחין משום עוברי עבירה, כי אז רשאים הם לגזור ולאסור ספיחין. ודאי בזה סברת הטו"ז הנ"ל, שהרי התורה עצמה נתנה רשות לחכמים לאסור את הספיחין אם יראו צורך בזה. ועיין בס' נתן פרי עמ"ס שביעית (עמוד ל"א) שם כתבנו ליישב את הקושיא שעפ"י הטו"ז בדרך אחרת.

מתוך צוואת רבינו זצוק"ל

י"ל על ידי
"מכון להורות נתן" להוצאת והפצת
כתבי רבינו בעל "להורות נתן" זיע"א
- לקבלת העלון במייל וכן להערו
הצעות - נא לפנות לאימייל
mln0527157594@gmail.com
"וכל מי שיתן ממון להדפסת הכתבים
אדהו לו למליץ יושר בעוה"ה הכל לפי צרכו הברא"

ניתן לקיים צוואתו הק' ולהשתתף בהדפסת הספרים
ולחכות "למליץ יושר" ולי"מות גדולה בזה ובכא"ו וכלשון
רבינו הגה"ק זיע"א בצוואתו הק'

על ידי עמדות "נדרים פלוס" - "מכון להורות נתן"
פלא: 0548546694
אימייל: 9379651@gmail.com

